

Գառնիկ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

Արմավիրի մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին աստիճանի դատարանի նախագահի օգնական, իրավաբանական գիտությունների փեկնածու

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԲՈՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԿԱՅՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐԴՐՄԱՆ ԲԻՆԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ ՀՏ-ՈՒՄ

Հայաստանի Հանրապետությունը 1993 թվականին միացել է վավերացրել է ՄԱԿ-ի կողմից 1979 թվականին ընդունված «Կանանց նկատմամբ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին» կոնվենցիային (The Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women), իսկ 2006 թվականին վավերացրել է նաև դրա կամընտիր արձանագրությունը՝ դրանով իսկ երաշխավորելով մարդկանց հնարավորությունն անհատական զանգատներով դիմելու համապատասխան կոնվենցիոնալ մարմնին (ԿԽՎԿ կոմիտե)։

Հայաստանի Հանրապետության նշյալ կոնվենցիոնալ պարտավորությունների կատարման նկատմամբ հետազոտությունների իրականացման ընթացքում ԿԽՎԿ կոմիտեն բազմիցս անդրադարձել է և՛ ընտանեկան բռնության սահմանման անհրաժեշտության հարցին, և՛ մման դեպքերի նկատմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքով արդյունավետ ներգործության միջոցների մշակման հարցերին¹։ Պետք է նկատել, որ 2017 թվականին ՀՀ կառավարության կողմից մշակված օրենսդրական նախաձեռնության արդյունքում առաջին անգամ ներկայացվեց ընտանեկան բռնության ամբողջական սահմանումը, դրանց արձագանքման պետական մեխանիզմները, որոնք տեղ գտան 13.12.2017 թ. ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մա-

սին» ՀՀ օրենքում²։

Իր ծագմամբ «ընտանեկան բռնության» հասկացությունը բազմիցս հակասական քննարկումների առարկա է հանդիսացել։

Այսպես՝ ընտանեկան բռնություն եզրույթը կարելի է հասկանալ լայն և նեղ իմաստներով։ Նեղ իմաստով ընտանեկան բռնությունն ընկալվում է որպես բռնություն, որը կիրառվում է կնոջ նկատմամբ, այն անվանվում է նաև «ինտիմ զուգընկերոջ բռնություն» կամ կանանց դեմ բռնություն։

Այսպես՝ Առողջապահության միջազգային կազմակերպությունը սահմանել է ընտանեկան բռնություն հասկացությունը որպես «սեքսուալ, հոգեբանական և ֆիզիկական հարկադրական գործողությունների շարք, որոնք կիրառվում են չափահաս կամ դեռահաս կանանց նկատմամբ տղամարդկանց կողմից»³։

Որոշ այլ գիտնականների կարծիքով՝ ընտանեկան բռնությունը հարձակողական և հարկադրական վարքագծի օրինակ է, որը տեղի է ունենում ժամադրության կամ առանձին հարաբերությունների ընթացքում⁴։

Ինչ վերաբերում է տվյալ հասկացության լայն իմաստով կիրառմանը, անհրաժեշտ ենք համարում մեջբերել իրավագետ Բրյուկների կարծիքը, որի համաձայն՝ ընտանեկան բռնությունն ընտանիքի անդամների միջև առկա բշնամական վերաբերմունքի տեսակ է, որն ուղղված է ընտանիքի մյուս անդամներին մանիպուլյացիայի ենթարկելուն, վախեցնելուն, իրենց ենթարկելուն և սեփական կարիք-

ՆՈՅՆՄԲԵՐ - ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2018 11 - 12 (233-234)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ների բավարարմանը⁵:

ԱՄՆ-ում իրականացված բազմակողմանի հետազոտության արդյունքում, որը մշակվել էր իրավագիտության, սոցիոլոգիայի և հոգեբանության ոլորտի մասնագետներ-գիտնականների կողմից, ներկայացվել էր այն մտտեցումը, որ ընտանեկան բռնությունը կրկնվող և հաճախակի կատարվող ֆիզիկական, վերբալ, զգացմունքային և տնտեսական/նյութական հարձակումների շարք է, որն անձը կիրառում է իր մտերիմների նկատմամբ, և որի նպատակն է իշխանություն և վերահսկողություն ձեռք բերել վերջիններիս նկատմամբ, և դրանց ոչ պատշաճ քրեաիրավական ներգործությունը և կանխարգելումն անխուսափելիորեն հանգեցնում է դրանց կրկնման դեպքերին⁶:

Պետք է նկատել նաև, որ ընտանեկան բռնության դեպքերին պատշաճ քրեադատավարական արձագանքման այնուհետև քրեաիրավական գնահատականի տրման անհրաժեշտությանն առաջին անգամ համակարգային անդրադարձ էր կատարվել ԱՄՆ-ում 1984 թվականին ընդունված դատական վճռով, որը որոշ մասնագետների կողմից դիտարկվում էր առանցքային այդ ոլորտում իրավունքների պաշտպանության մեխանիզմների տեսանկյունից⁷: Նշված գործով իրավապահ մարմինների կողմից ընտանեկան բռնության փաստացի տուժող հանդիսացող Թրեյսի Թիուրմանի պաշտպանությանն ուղղված քրեաիրավական ներգործության միջոցների կիրառման բացակայությունը (անգործությունը) դատարանի կողմից դիտարկվել էր վերջինիս հիմնարար իրավունքների խախտում⁸:

Ուշադրության է արժանի այն, որ մի շարք գիտնականներ գտնում են, որ ընտանեկան բռնությունը հատկապես տարածված է լինում սոցիալական, տնտեսական խնդիրներով առկա միջավայրերում, հիմնականում տուժողները (գոհերը) լինում են կանայք և երեխաները, և ինչը չափազանց կարևոր է քրեաիրավական արդյունավետ ներգործության, կանխար-

գելման միջոցների բացակայությունը խթանում է նման տեսակի արարքների կատարմանը և/կամ կրկնմանը⁹:

Պետք է նաև նշել, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը բազմիցս անդրադարձել է նաև ընտանեկան բռնությունների դեպքերին և դրանց կապակցությամբ ձևավորել է հստակ չափորոշիչներ, այդ թվում՝ պետության պոզիտիվ պարտականությունների տեսանկյունից: Այսպես՝ 2013 թվականի մայիսի 28-ի վճռով՝ Երեմիան և այլոք ընդդեմ Մոլդովայի Հանրապետության գործով (զանգատ թիվ 3564/11) դատարանը հստակ արձանագրել է, Մոլդովայի օրենսդրությունը՝ որպես առանձին քրեորեն պատժելի արարք է սահմանել ընտանիքի անդամների նկատմամբ իրականացվող բռնության դեպքերի համար և նախատեսել է պաշտպանողական, կանխարգելիչ կառուցակարգեր, և դրանք հաշվի առնելով դատարանը գտել է, որ «պետական մարմիններն ապահովել են օրենսդրական կառուցակարգեր, որոնք թույլ են տալիս միջոցներ կիրառել ընտանեկան բռնության համար մեղադրվող անձանց նկատմամբ»¹⁰: Հարկավոր է ընդգծել նաև, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը համանման մոտեցումներին կարևորություն է տվել նաև իր Օփուզն ընդդեմ Թուրքիայի (զանգատ թիվ 33401/02), Յանկովիչն ընդդեմ Խորվաթիայի (զանգատ թիվ 38478/05) գործերով և այլն: Ավելին՝ դատարանը նույնիսկ արձանագրել է, որ ընտանեկան բռնության դեպքերը մասնավոր մեղադրանքի կարգավիճակով դիտարկելը և դրանից բխող հետապնդում իրականացնելու դեպքերում, պետությունները չեն կատարում ընտանեկան բռնության դեպքերը կանխարգելելու, մարդկանց վերաբերելի իրավունքների պաշտպանության ապահովման պարտականությունները, այդ թվում կոնվենցիոնալ¹¹: Նշվածից կարող ենք եզրակացնել, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը որպես այդպիսին արդյունավետ կառուցակարգ

հատուկ ընդգծել է քրեական օրենսդրությամբ ընտանեկան բռնության դեպքերին առանձին անդրադառնալը՝ դրանով երաշխավորելով տուժողների իրավունքների պաշտպանությունը:

Մեր կողմից կատարվել են որոշ եվրոպական երկրների քրեական օրենսգրքերի ուսումնասիրություն՝ ընտանեկան բռնության վերաբերյալ կարգավորումների մասով: Այսպես՝ Իսպանիայի (173-րդ հոդված), Մոլդովայի (201՝ հոդված) և Սլովենիայի (191-րդ հոդված) քրեական օրենսգրքերում առկա են առանձին կարգավորումներ, որոնք վերաբերում են ընտանեկան բռնությանը: Այսինքն՝ ընտանեկան բռնության հատկանիշներով արարքի կատարման դեպքում, այն դիտարկվում է առանձին հանցակազմ, այլ ոչ, օրինակ, ծեծի կամ մարմնական վնասվածք պատճառելու հանցակազմերի լույսի ներքո է մեղադրանք առաջադրվում:

Ընդհանուր մոտեցումը նշված հանցակազմի ձևակերպման առումով հետևյալն է՝ ընտանեկան բռնությունը պարբերաբար ֆիզիկական կամ բարոյական բռնությունն է, և կիրառվում է այն անձի դեմ, որը նրա ամուսնական զուգընկերն է, կամ եղել է նրա ամուսնական զուգընկերը, կամ որը կապված է կամ կապված է եղել նրա հետ մմանատիպ զգայական կապով՝ նույնիսկ եթե չի բնակվում վերջինիս հետ: Հանցակազմերը ներառում են նաև նույն արարքները, որոնք կատարվել են բարեկամների նկատմամբ՝ դրանով իսկ ապահովելով պաշտպանության հնարավորինս լայն շրջանակ:

Անդրադառնալով ՀՀ օրենսդրությանը՝ նախ ուզում ենք ընդգծել այն, որ ֆիզիկական բռնությունը, սեռական բռնությունը, հոգեբանական բռնությունը, տնտեսական բռնությունը հստակ սահմանվեցին «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդ-

վածի 2-րդ մասում: Համաձայն նշված նորմի՝ «Ընտանիքում բռնության տեսակներն են՝

1) *ֆիզիկական բռնություն՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքով նախատեսված ծեծը և այլ բռնի գործողությունները, դիրավորությամբ առողջությանը վնաս պատճառելը, ազատությունից ապօրինի զրկելը, դիրավորությամբ ֆիզիկական ուժեղ ցավ պատճառելը,*

2) *սեռական բռնություն՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքով նախատեսված՝ սեռական անձեռնմխելիության և սեռական ազատության դեմ ուղղված հանցագործությունները,*

3) *հոգեբանական բռնություն՝ դիրավորությամբ հոգեկան ուժեղ տառապանք պատճառելը, այդ թվում՝ ֆիզիկական, սեռական կամ տնտեսական բռնություն գործադրելու իրական սպառնալիքը, դիրավորությամբ պարբերաբար այնպիսի գործողություններ կատարելը, որոնք անձի մեջ հիմնավոր վախ են հարուցում իր կամ ընտանիքի անդամի անձնական անվտանգությանը սպառնացող վրանգի մասին, արժանապատվության պարբերական նվաստացումը, սոցիալական ծայրահեղ մեկուսացումը, հղիության արհեստական ընդհատման հարկադրանքը,*

4) *տնտեսական բռնություն՝ անձին հարկադրված նյութական կախվածություն սրեղծելու կամ իշխելու նպատակով նրան գոյության անհրաժեշտ միջոցներից (սնունդ, հագուստ, կացարան, դեղորայք) զրկելը, սեփականության կամ ընդհանուր սեփականության իրավունքով պատկանող գույքը տնտեսապես, տիրապետելու և օգտագործելու իրավունքները ոչ իրավաչափ սահմանափակելը, անձի կրթություն սրանալու կամ աշխատանքի ընկրության ազատության իրավունքները սահմանափակելը»:*

Նշված սահմանումներն իրավակիրառական պրակտիկայի զարգացման,

ինչպես նաև ընտանեկան բռնության կանխարգելման տեսանկյունից էական նշանակություն կարող են ունենալ, հատկապես այն կանխարգելիչ գործողությունները, որոնք ուղղված են լինելու, ըստ էության, ընտանիքի անդամների իրավունքների պաշտպանությանը: Սակայն ընտանեկան բռնության դեպքերի քրեաիրավական պատշաճ ներգործության միջոցները շարունակում են թերի լինել: Թերությունները, պետք է ընդգծել, վերաբերում են թե՛ դրանց կապակցությամբ քրեական հետապնդում իրականացնելու տեսանկյունից (մասնավոր և հանրային մեղադրանք), և թե՛ դրանց պատշաճ քրեաիրավական որակում, գնահատական տալու հարցերին:

Այսպես՝ իրականացված ուսումնասիրությունների համաձայն, որոնց մասնակցել է նաև ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի գրասենյակը՝ ընտանեկան բռնության գործերի մեծ մասը քննվում են անձի կյանքի և առողջության դեմ ուղղված հողվածների շրջանակում¹²: Նշվածը նկատի ունենալով՝ անհրաժեշտություն է առաջանում ուշադրություն դարձնել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 183-րդ հոդվածին, որտեղ սպառնիչ ներկայացված են մասնավոր հետապնդմամբ քննվող գործերը: Նման հողվածների շարքին են պատկանում՝ ի թիվս այլնի անձի առողջությանը դիտավորությամբ միջին ծանրության պատճառները (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 1-ին մաս), հոգեկան խիստ հուզմունքի վիճակում առողջությանը ծանր կամ միջին ծանրության վնաս պատճառելը (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 114-րդ հոդվածի 1-ին մաս), հանցանք կատարած անձին բռնելու համար անհրաժեշտ միջոցների սահմանազանցմամբ առողջությանը ծանր կամ միջին ծանրության վնաս պատճառելը (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 115-րդ հոդվածի 1-ին մաս), առողջությանը ծանր և միջին ծանրության վնաս պատճառելն անհրաժեշտ պաշտպանության սահմանազանց-

մամբ (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 116-րդ հոդված), դիտավորությամբ առողջությանը թեթև վնաս պատճառելը (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 117-րդ հոդված), ծեծը (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդված), անզգուշությամբ առողջությանը ծանր վնաս պատճառելը (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 120-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը), անզգուշությամբ առողջությանը միջին ծանրության վնաս պատճառելը (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 121-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը), վնասների հիվանդությամբ կամ այլ սեռավարակներով վարակելը (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 124-րդ հոդվածի 1-ին), վտանգի մեջ բողոքելը (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 128-րդ հոդվածի 1-ին մաս) և սպանության, առողջությանը ծանր վնաս պատճառելու կամ գույք ոչնչացնելու սպառնալիքը (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 137-րդ հոդված): Նշվածից կարող ենք եզրակացնել, որ դրանց կապակցությամբ իրականացվող քրեադատավարական գործողությունները և, ըստ էության, քրեական հետապնդումը իրականացվում է մասնավոր մեղադրանքի կարգով, ինչն արդեն իսկ խնդրահարույց է՝ հաշվի առնելով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային որոշումները մասնավոր կարգով քննելու վերաբերյալ:

Անհրաժեշտ է նաև անդրադառնալ ընտանեկան բռնության ենթադրյալ դեպքերի կապակցությամբ առավել հաճախակի որակվող ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի՝ ծեծի հանցակազմի մեկնաբանմանը, ելնելով Արևիկ և Ծովինար Սահակյանների վերաբերյալ գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի ընդունված որոշմամբ ներկայացված դիրքորոշումից¹³: Այսպես, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանում ծեծելու կամ այլ բռնի գործողություններ կատարելու համար, որոնք չեն առաջացրել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 117-րդ հոդվածով նախատեսված հետևանքները: Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է «ծեծել» եզրույթի մեկնաբանմանը, նշե-

ով, որ երկու և ավելի հարված հասցնելը համարվում է ծեծ և ենթակա է որակման ՀՀ քրեական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի համապատասխան, եթե վերջինիս կյանքին և առողջությանը չի հասցվել ծանր, միջին կամ թեթև վնաս: Վճռաբեկ դատարանը արձանագրել է նաև, որ «... *իրուժողին մեկ անգամ ուժեղ ցավ պարճառելը կամ պարբերաբար մեկական հարված հասցնելը, անկախ հարվածի ուժգնությունից, կարող է որակվել որպես խոչրանգում (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 119-րդ հոդված), եթե հանցավորը գիտակցել է, որ իր գործողություններով անչին դիտավորյալ կերպով պարճառել է ուժեղ ցավ կամ մարմնական կամ հոգեկան վառապանք: Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է նաև, որ մեկ հարվածը, որը չի որակվում որպես ծեծ և հեղուկաբար, քրեաիրավական պարասխանարվության չի հանգեցնում, կարող է քաղաքացիաիրավական պարասխանարվություն առաջացնել, եթե դրանով նվաստացվի անձի պարիվն ու արժանապարվությունը»:* Միևնույն ժամանակ անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ Վճռաբեկ դատարանի որոշումից որոշակի ժամանակ անց օրենսդրական փոփոխության արդյունքում (««ՀՀ քրեական օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» 09.06.2015թ. ՀՕ-69-Ն») ՀՀ քրեական օրենսգրքի 119-րդ հոդվածը, որը նախատեսում էր խոչտանգման հանցակազմը, ամբողջությամբ խմբագրվեց, այդ թվում փոփոխելով հանցակազմի տարրերը, ինչն ինքնին կրկին ստեղծում է որոշակի իրավական բաց այնպիսի իրավիճակների համար, ինչպես օրինակ, երբ ամուսինն ամեն օր մեկական հարված է հասցնում կնոջը: Բացի դրանից՝ ցանկացած տեսակի ոչ իրավաչափ նպատակ հետապնդող և, ըստ էության, ընդհանուր բացառություն չհանդիսացող բռնության դրսևորումը դիտարկել *քաղաքացիաիրավական պարասխանարվության շրջանակում բավարար և անհրաժեշտ չի կարող համարվել:* Ստեղծված իրավիճակը

ոչ միայն խնդրահարույց է պատժի նպատակների ապահովման տեսանկյունից, հատկապես նման արարքների կանխարգելման տեսանկյունից, այլև ստեղծվում է այնպիսի մի իրավիճակ, երբ փաստացի իրավունքների խախտումների վերականգման տեսանկյունից պետությունը չի կատարում իր պոզիտիվ պարտականությունները:

Ինչպես վերը նշվել է, ՀՀ քրեական օրենսդրությամբ սահմանված է ևս մեկ հանցակազմ, որի շրջանակներում հաճախ կարելի է հանդիպել ընտանեկան բռնության դեպքերի՝ անձին ֆիզիկական ուժեղ ցավ կամ հոգեկան ուժեղ տառապանք պատճառելը, որը և հանդիսանում է նախկինում «Խոչտանգումը» վերտառությամբ 119-րդ հոդվածի նոր խմբագրումը: Համաձայն նշված նորմի՝ «Անձին դիտավորությամբ ֆիզիկական ուժեղ ցավ կամ հոգեկան ուժեղ տառապանք պատճառելը, եթե դա չի առաջացրել սույն օրենսգրքի 112-րդ և 113-րդ հոդվածներով նախատեսված հետևանքները, և եթե բացակայում են սույն օրենսգրքի 309.1 հոդվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները»: Նշված հանցակազմը իրավակիրառական պրակտիկայում դեռևս բավարար չի կիրառվել և դրա վերաբերյալ ձևավորված ընդհանուր մոտեցումներ այս փուլում չեն մշակվել: Ավելին՝ չկա որևէ երաշխիք, որ հանցակազմով առաջարկվող եզրույթները միանշանակ կիրառելի կլինեն ընտանեկան բռնությանը վերաբերող դեպքերին և կատանան միասնական կիրառություն, պարզ չէ նաև հոգեկան բռնության եզրույթի կիրառման չափորոշիչները: Ասվածից հետևում է, որ ներկայումս ՀՀ օրենսդրությունում առկա է օրենսդրական բաց, այն է՝ լիարժեք և բազմակողմանի կարգավորված չէ այնպիսի կարևորագույն խնդիրը, ինչպիսին է ընտանեկան բռնությունը:

Այսպես, կատարված ուսումնասիրման արդյունքում պարզ է դառնում, որ ներկայումս ընտանեկան բռնության խնդիրն առաջնայիններից է ՀՀ տարած-

քում: Այն առավել լայն տարածում է գտել ՀՀ մարզերում, քիչ բնակեցված գյուղական համայնքներում, ավելի ավանդապաշտ ընտանիքներում: Տարեցտարի նման դեպքերի քանակը չի նվազում, այլ, ընդհակառակը, ավելանում է^{14, 15}:

Նման խնդրի առնչվելով ընտանեկան բռնության գոհը սովորաբար խուսափում է իր ընտանիքում ստեղծված իրավիճակը հրապարակելուց, սակայն այն եզակիները, որոնք փորձում են դիմել համապատասխան մարմիններին, պաշտպանել իրենց և իրենց երեխաների ֆիզիկական ու հոգեկան առողջությունը, հանդիպում են բազմաթիվ խնդիրների:

Առաջնային խնդիրներից է նմանատիպ գործերի մեծաքանակ բողոքից հրաժարվելու հիմքով քրեական գործի կարճման դեպքերը, որոնք պայմանավորված են անձի վրա նպաստող հոգեբանական ճնշումներով: Տուժողի նկատմամբ հոգեբանական ճնշում է գործադրվում թե՛ ոստիկանության կամ քննչական մարմինների աշխատակիցների, թե՛ ընտանիքի անդամների, և թե՛ շրջապատի կողմից: Այսպիսով, նմանատիպ իրավիճակում հայտնվելով և սեփական ավանդույթներին և շրջապատի կարծիքին զոհ գնալով, անձը լուրջ է իր նկատմամբ կիրառվող ընտանեկան բռնության մասին և պարբերաբար ենթարկվում ընտանիքի անդամի կողմից շարունակական բնույթ կրող բռնության:

2017 թվականին օրենսդրական նախաձեռնության արդյունքում փոփոխություններ կատարվեցին ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում, որի նպատակն էր բացառել վերոնշյալ իրավիճակը: Այսպես՝ ««ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում լրացումներ կատարելու մասին» 13.12.2017 թ. թիվ 325-Ն ՀՕ» օրենքով կատարված փոփոխությամբ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 183-րդ հոդվածում օրենսդրի կողմից ավելացվել է 4-րդ մասը, որը սահմանում է.

«4. Անկախ փուժողի կողմից բողոք

ներկայացնելուց՝ դատախազն իրավասու է սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցագործություններով հարուցելու քրեական գործ ընդունելու քննության դեպքերում, եթե անձն իր անօգնական վիճակի կամ ենթադրյալ հանցանք կատարողից կախվածության մեջ լինելու փաստի ուժով չի կարող պաշտպանել իր իրավաչափ շահերը: Այս դեպքում քրեական գործը հարուցվում և քննվում է սույն օրենսգրքով սահմանված ընդհանուր կարգով, և փուժողի ու մեղադրյալի հաշտության դեպքում քրեական հետապնդումը չի դադարեցվում»:

Նման փոփոխությունը որոշակիորեն ուղղված էր խնդրո առարկա արարքները մասնավոր մեղադրանքի կարգավիճակով դիտարկելուց դեպի հանրային անցմանը: Նշված նորմի մեկնաբանությունից պարզ է դառնում, որ այն թեև դրական և միջազգային լավագույն փորձին միտված մոտեցում է, սակայն ոչ ամբողջական: Նախ համապատասխան կարգավորումն իրենից ենթադրում է դատախազի հայեցողական լիազորության իրացում, այլ ոչ պարտականության: Երկրորդ՝ ընտանեկան բռնությանը բնորոշ քրեորեն հետապնդելի արարքները, որոնք վերլուծվել են մեր կողմից, փաստացի շարունակում են մնալ մասնավոր մեղադրանքի կարգավիճակում: Երրորդ՝ գործնականում կարող են խնդիրներ առաջանալ «անօգնական վիճակի կամ ենթադրյալ հանցանք կատարողից կախվածության մեջ լինելու փաստի ուժով» եզրույթների համանման մեկնաբանման և իրացման մասով: Արդյունքում գտնում ենք, որ առավել քան արդյունավետ կլիներ պարզապես հստակ ամրագրել և դիտարկել նման արարքները՝ որպես հանրային հետապնդման հանցակազմ, ինչպես նախատեսվեց ««ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու մասին» 09.06.2015թ. թիվ 70-Ն ՀՕ» օրենքով կատարված փոփոխությամբ ՀՀ քրեական

օրենսգրքի 119-րդ հոդվածի կապակցությամբ, սակայն տեղի չունեցավ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 117-րդ և 118-րդ հոդվածների կապակցությամբ: Միաժամանակ հատակորեն ողջունելի է օրենսդրի այն մոտեցումը, որ այս փուլում արդեն իսկ արձանագրվել է, որ դատախազի կողմից իր հայեցողական լիազորության իրացման դեպքում՝ գործերը քննվում են *սահմանված ընդհանուր կարգով և չունի ու մեղադրյալի հաշտության դեպքում քրեական հետապնդումը չի դադարեցվում*: Պարզապես նշված մոտեցումը չպետք է հանդիսանա ընդհանուր մոտեցումից բացառություն՝ դատախազի որոշման ուժով, այլ հենց պետք է լինի ընդհանուր, երակետային մոտեցումը:

Նմանատիպ դեպքերի կրճատման և ընտանեկան բռնության դեպքերի կանխարգելման և քանակի նվազման նպատակով, հետևելով աշխատանքում ներկայացված Մոլդովայի, Իսպանիայի և Մլովենիայի օրինակին, առաջարկվում է, առանձին իրավական նորմով ներառել ընտանեկան բռնության դեպքերին առնչվող հանցակազմ, որը տեղ կգտնի գործող քրեական օրենսգրքի ընտանիքի դեմ ուղղված հանցագործությունների գլխում:

Ընտանեկան բռնությանն առնչվող հանցակազմը իրենից կներկայացնի բլանկետային նորմ, որը հղում է կատարում «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» ՀՀ օրենքին, ուստի կնպաստի դրա առավել բարենպաստ և լայնատարած կիրառմանը: Հանցակազմը կունենա հատուկ սուբյեկտ՝ ընտանիքի անդամը, իսկ օբյեկտիվ կողմը կներառի յուրաքանչյուր տեսակի գործողություն, որի նպատակը կլինի ֆիզիկական կամ հոգեկան ցավ պատճառել ընտանիքի մյուս անդամին: Նման հանցագործությունը պետք է ավարտված հա-

մարվի անկախ որոշակի հետևանքների վրա հասնելուց, իսկ համապատասխան ծանր հետևանքներ, ընդհուպ մինչև մահ, պատճառելու դեպքում, անձի հանցանքը պետք է որակվի որպես ծանրացնող հանցամանքով կատարված հանցագործություն: Ընտանեկան բռնության գոհ անհրաժեշտ է դիտել յուրաքանչյուր անձի, ով համարվում է ընտանիքի անդամ համաձայն ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի, անկախ վերջիններիս միևնույն տարածքում բնակվելու հանգամանքի: Պետք է նկատել նաև, որ իրականացված ուսումնասիրությունների համաձայն, նման արարքների գոհերի մոտ, որոնց իրավունքների վերականգնմանն ուղղված պատշաճ գործողություններ չեն կատարվում, նաև նկատվում է հետագայում քրեորեն հետապնդելի արարքների կատարման նկատմամբ հակում¹⁶:

Հանցանքը քրեականացնելուց հետո անհրաժեշտություն է առաջանում հանցակազմը բացառել մասնավոր բողոքի գործերի մեջ ներառելու հնարավորությունից և այն ամրագրել որպես հանրային հետապնդման հանցակազմ: Նմանատիպ կարգավորման դեպքում հանցագործության վերաբերյալ քրեական գործ կհարուցվի ոչ միայն տուժողի բողոքի հիմքով, այլև այլ անձանց՝ ականատեսների հաղորդման հիման վրա, կամ էլ համապատասխան քննչական մարմնի կողմից՝ սեփական նախաձեռնությամբ:

Ընտանեկան բռնության քրեականացման և դրա, որպես հանրային հետապնդման հանցագործություն ներառելու պարագայում օրենսդիրը կնպաստի հանրության իրավունքների և ազատությունների ավելի բարենպաստ և արդյունավետ պաշտպանությանը, ընդունված օրենքի ավելի լայնածավալ կիրառմանը, ինչպես նաև, որն առավել կարևոր է, ընտանեկան բռնության դեպքերի զգալի կրճատմանը և գործուն կանխարգելմանը:

- ¹ ՄԱԿ-ի ԿեԿԿ կոմիտեի զեկույցները ՀՀ-ի վերաբերյալ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/countries.aspx?CountryCode=ARM&Lang=EN:
- ² «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» ՀՀ օրենք <http://parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=6056&lang=arm>
- ³ Брюкнер М., Насилие в семье: локальные действия – международная проблема. Журнал исследований социальной политики, 2011, с. 42.
- ⁴ Domestic violence in rural Uganda: evidence from a community-based study. Koenig MA, Lutalo T, Zhao F, Nalugoda F, Wabwire-Mangen F, Kiwanuka N, Wagman J, Serwadda D, Wawer M, Gray R Bull World Health Organ. 2003; 81(1): 53-60.
- ⁵ Брюкнер М., Насилие в семье: локальные действия – международная проблема. Журнал исследований социальной политики, 2011, с. 42.
- ⁶ Jordan, C. E., Pritchard, A., Wilcox, P., & Duckett-Pritchard, D. (2008). The denial of emergency protection: Factors associated with court decision-making. Violence and Victims, 23(5), էջ 614 Elaine J. Alpert MD, in Decision Making in Medicine (Third Edition), 2010:
- ⁷ Rebecca J. Fialk and Audrey E. Stone Criminalizing the Exposure of Children to Family Violence: Breaking the Cycle of Abuse, 20 HARVARD. WOMEN'S L.J. 205, (1997), էջեր 222-223:
- ⁸ Thurman v. City of Torrington (1984) <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/595/1521/1683702/>
- ⁹ Синельников А., Писклакова М., Домаш-
нее насилие как объект социальной работы // Социальная политика и социальная работа: гендерные аспекты/ Под ред. Е. Ярской-Смирновой, М., РОССПЭН, 2004, с. 220.
- ¹⁰ Երեմիա և այլոք ընդդեմ Մոլդովայի, ՄԻԵԴ 28.05.2013թ. վճիռ՝ <https://rm.coe.int/16805a32af>:
- ¹¹ Օփուզն ընդդեմ Թուրքիայի, ՄԻԵԴ 09.06.2009թ. վճիռ՝ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92945>, Յանկովիչն ընդդեմ Խորվաթիայի, ՄԻԵԴ 05.06.2009թ. վճիռ, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91608>:
- ¹² Մարդու իրավունքների պաշտպանի գրասենյակի և Եվրոպայի խորհրդի «Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոմպենցիայով սահմանված չափանիշների վերաբերյալ աշխատություն <https://rm.coe.int/gap-analysis-armenian-law-arm/168075bae2>, էջ 41:
- ¹³ Արևիկ և Ծովինար Սահակյանների վերաբերյալ գործով ՀՀ վճարել դատարանի 2012թ. նոյեմբերի 1-ին թիվ ԱԲԴ/0176/01/11 որոշում/ ՀՀ վճարել դատարանի քրեական գործերով որոշումների ժողովածու. 2012 թ., - Եր.: Ամերիկյան իրավաբանների ընկերակցություն CEELI inc.-ի հայաստանյան ներկայացուցչություն, ՀՀ վճարել դատարան, 2013, Հատոր 4, էջեր 400-415: <http://www.armenpress.am/arm/news/870918/hh-qnnchakan-komiteum-qnnarkvel-enyantekan-tsanr-brnutyan.html>
- ¹⁴ <http://investigative.am/news/view/anchapahasner-serakan-andzernmxeliutyun.html>
- ¹⁵ Явчуновская Т.М., Степанова И.Б. Тенденции современной преступности женщин // Государство и право, 2000, №12, էջ 31:

RESUME - РЕЗЮМЕ

THE CRIMINAL LEGAL CONSEQUENCES OF IMPLEMENTING THE DEFINITION OF DOMESTIC VIOLENCE IN THE RA

Garnik Stepanyan

Assistant to President of Armavir District Common Jurisdiction

Court of First Instance

Doctor of Philosophy in Law

In the framework of this article, the author presents developments of the concept of domestic violence in Republic of Armenia. The author specifically analyzes a number of case-law decisions of the European Court of Human Rights, as well as developments in the legislative policy concerning domestic violence, and in the end conclusion is presented. The author analyzes also some approaches, that exist in international practice.

Keywords: *domestic violence. public and private accusation, new separated crime.*

УГОЛОВНО-ПРАВОВЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ВНЕДРЕНИЯ ПОНЯТИЯ «ДОМАШНЕЕ НАСИЛИЕ» В РА

Степаян Гарник

Помощник председателя суда первой инстанции общей юрисдикции

армавирского марза, кандидат юридических наук

В рамках данной научной работы представлены развития понятия «домашнее насилие» в Республике Армения. В частности, автором был исследован ряд решений Европейского Суда, а также развитие внутринациональной законодательной политики относительно данного института, вследствие чего были представлены некоторые выводы и законодательные предложения. В работе исследованы также некоторые подходы международного сообщества.

Ключевые слова: *домашнее насилие, публичное и частное обвинение, новый отдельный состав преступления.*

Բանալի բառեր - *ընդհանրական բռնություն, հանրային և մասնավոր մեղադրանք, առանձին նոր հանցակազմ:*

ՆԱՅԵՍՏՐԲԵՐ - ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2018 11 - 12 (233-234)